

Stručný komentář k novému zákonu o pojišťovnictví

Právní úprava pojišťovacího trhu téměř po deseti letech prochází zásadní změnou. Po téměř ročním projednávání v parlamentu byl na konci srpna vydán ve Sbírce zákonů nový zákon o pojišťovnictví,¹⁾ který nahrazuje více než deset let starý pojišťovací zákon.²⁾

PRÁVNÍ RÁDCE, Téma

Nový zákon přináší řadu významných věcných změn v regulaci pojišťovacího sektoru a kompletně mění systematiku právní úpravy činnosti pojišťoven a zajišťoven.

Hlavním cílem tohoto zákona je plně sladit právní úpravu pojišťovacího sektoru s požadavky evropského práva - především transponovat směrnici o zajištění³⁾ a směrnici o kvalifikovaných účastech⁴⁾ a dále modernizovat strukturu právní úpravy tak, aby odpovídala fungování pojišťoven a zajišťoven v prostředí jednotného evropského trhu.

Vzhledem k zásadní reformě evropské regulace pojišťovacího sektoru v rámci směrnice Solvency II, která byla schválena na jaře letošního roku, však zákon o pojišťovnictví představuje jakýsi mezistupeň, který bude významným způsobem novelizován během následujících dvou let. Změny lze očekávat zejména v oblasti požadavků na vnitřní kontrolní a řídicí systém, stanovení technických rezerv a způsobu jejich umístování, způsobu stanovování solventnosti pojišťoven a zajišťoven a také systému jejich dohledu v EU.

SYSTEMATIKA ZÁKONA O POJIŠŤOVNICTVÍ

Oproti stávající právní úpravě pojišťovnictví je systematika zákona o pojišťovnictví strukturována do celkem šesti částí, které obsahují: obecná ustanovení, podmínky pro výkon činnosti v pojišťovnictví, pravidla pro výkon dohledu, úpravu mlčenlivosti, společná ustanovení a závěrečná a přechodná ustanovení.

Nejobsáhlejší část zákona o pojišťovnictví - podmínky pro výkon činnosti v pojišťovnictví, obsahuje vedle podmínek pro činnost pojišťoven a zajišťoven také komplexní úpravu licencování a podmínek pro výkon zajišťovací a pojišťovací činnosti přeshraničně či s využitím poboček v jiných členských státech. Přes učiněné změny však není nový zákon vždy zcela přehledný a řada povinností je i nadále rozčleněna na dílčí fragmenty (pravidla pro činnost, podmínky pro získání povolení) upravené na různých místech zákona o pojišťovnictví.

ČÁST 1. OBECNÁ USTANOVENÍ

Působnost nového zákona o pojišťovnictví pokrývá provozování pojišťovací a zajišťovací činnosti tuzemskými pojišťovnami a zajišťovnami a výkon těchto činností na území České republiky pojišťovnami a zajišťovnami z jiných členských států a ze třetích zemí. Zákon o pojišťovnictví dále negativně vymezuje, na které aktivity nedopadá - mj. na činnost vzájemných pojišťoven, exportní pojišťovny či fondy pojištění vkladů a garanční fondy pro investory (§ 2).

Zákon o pojišťovnictví obsahuje v § 3 obsáhlé definice pojmů, z nichž je řada zcela nově vymezena (mj. kaptivní pojišťovna), přičemž ne vždy jsou použité pojmy plně konzistentní s obdobnými pojmy použitými v jiných právních předpisech v oblasti finančního trhu (např. vymezení kvalifikovaných účastí a úzkého propojení).

ČÁST 2. PODMÍNKY PRO VÝKON ČINNOSTI V POJIŠŤOVNICTVÍ OBECNÉ POŽADAVKY

Nový zákon výslovně stanoví podmínku, že provozovat pojišťovací nebo zajišťovací činnost na území České republiky může pouze pojišťovna nebo zajišťovna s povolením ČNB nebo s příslušným povolením uděleným v jiném členském státě. Ohledně ochrany obchodní firmy zákon o pojišťovnictví sice zakotvuje oprávnění a povinnost pojišťoven a zajišťoven používat v názvu pojmy "*zajišťovna*" a "*pojišťovna*", nicméně nestanoví zákaz pro jiné osoby používat tyto pojmy, ani neobsahuje příslušný správní delikt či přestupek pro případ neoprávněného užívání těchto pojmů.

Zákon dále stanovuje určitá omezení pro činnost pojišťoven a zajišťoven jako například zákaz výkonu jiné činnosti či zákaz podílet se jako neomezeně ručící společník na podnikání jiné osoby. Zákon o pojišťovnictví upravuje také podmínky outsourcingu včetně outsourcingu do zahraničí a dále smlouvy o sdílení nákladů mezi osobami ve skupině.

Zákon o pojišťovnictví ukládá pojišťovnám a zajišťovnám obecnou povinnost jednat s odbornou péčí a vykonávat svou činnost tak, aby nebyla ohrožena jejich stabilita a bezpečnost.

ŘÍDICÍ A KONTROLNÍ SYSTÉM

S obecnými povinnostmi, které mají přispět k zajištění stability pojišťoven a zajišťoven, souvisí stanovení požadavků na řídicí a kontrolní systém, jako základní organizační a provozní předpoklad pro řádné fungování těchto finančních institucí. Řídicí a kontrolní systém je nově podrobně upravený v § 7 zákona o pojišťovnictví. Má standardní strukturu, která odpovídá zavedené praxi v ostatních sektorech finančního trhu, přičemž základními prvky tohoto systému jsou:

- předpoklady řádné správy a řízení společnosti - zejména organizační struktura, dělba kompetencí, nastavení informačních toků a vnitřní předpisy;
- řízení rizik zahrnující systém identifikace rizik - jak finančních, tak operačních, jejich vyhodnocování a řízení, a nastavení celkového přístupu pojišťovny nebo zajišťovny k rizikům;
- systém vnitřní kontroly - především vnitřní audit, compliance a manažerská kontrola.

Řídicí a kontrolní systémy musejí být dostatečně robustní vzhledem k rozsahu a povaze činnosti příslušné instituce. Podrobné rozvedení požadavků na vnitřní kontrolní systém obsahuje prováděcí vyhláška ČNB.⁵⁾

PODMÍNKY VEDOUČÍCH OSOB A SCHVALOVÁNÍ ZMĚN

Osoby, které mají být ve vedení pojišťovny nebo zajišťovny, musejí splňovat podmínky důvěryhodnosti a dostatečné odbornosti. Nově navržené vedoucí osoby podléhají předchozímu schvalování ze strany ČNB jak u pojišťoven (§ 19 odst. 3), tak u zajišťoven (§ 41). Zákon o pojišťovnictví vymezuje podmínky důvěryhodnosti jak pro fyzické osoby (§ 8), tak pro právnické osoby (§ 9) s tím, že u právnických osob musejí kritéria důvěryhodnosti splňovat jejich vedoucí osoby.

Zákon také zakazuje střet zájmů u vedoucích osob, který by spočíval v souběžném výkonu dalších funkcí např. u pojišťovacího zprostředkovatele. Zákon o pojišťovnictví stanovuje automatický zánik oprávnění vykonávat pozici vedoucí osoby v případě zániku některého z předpokladů pro řádný výkon takové funkce.

KVALIFIKOVANÁ ÚČAST A ÚZKÉ PROPOJENÍ

Nový zákon o pojišťovnictví přebírá ze stávající legislativy úpravu vymezení kvalifikované účasti a úzkého propojení, byť s určitými modifikacemi vyplývajícími z transpozice směrnice o kvalifikovaných účastech.⁶⁾

Osoby, které mají na pojišťovně nebo zajišťovně kvalifikovanou účast či jsou s nimi úzce propojeny, musejí být vhodné z hlediska jejich řádného řízení. Oproti úpravě v jiných sektorech finančního trhu obsahuje zákon o pojišťovnictví relativně širší vymezení úzkého propojení (§ 3 odst. 6), které zahrnuje i osoby propojené prostřednictvím většiny svých vedoucích osob nebo členů statutárního orgánu, aniž by byla nutná existence nějaké přímé či nepřímé majetkové vazby. Rovněž vymezení vztahu ovládnutí (§ 3 odst. 3) je speciální a neodkazuje na obecnou definici v obchodním zákoníku.

Nabytí či zvýšení kvalifikované účasti na pojišťovně (§ 24) a zajišťovně (§ 42) podléhá předchozímu souhlasu ČNB. Zákon o pojišťovnictví obsahuje velmi podrobnou procesní úpravu, která omezuje délku trvání řízení o schválení kvalifikované účasti nejvýše na šedesát pracovních dní od podání žádosti. U snížení nebo pozbytí kvalifikované účasti je stanovena oznamovací povinnost vůči ČNB a to před provedením takové změny.

KAPITÁLOVÉ POŽADAVKY

Zákon o pojišťovnictví stanovuje kapitálové požadavky pro pojišťovny vesměs ve stejném rozsahu jako stávající právní úprava. Nově dochází k většímu rozčlenění požadavků na základní kapitál pojišťoven vykonávající současně zajišťovací činnost tak, aby jeho výše lépe korespondovala s riziky a kapitálovou náročností příslušného rozsahu podnikání.

Pro provozování životního pojištění je předepsána minimální výše základního kapitálu 90 mil. Kč. Pro neživotní pojištění jsou požadavky na kapitál více členěny - např. pro poskytování úrazového pojištění či pojištění asistenčních služeb postačuje základní kapitál ve výši 65 mil. Kč, ale provozování pojištění leteckých dopravních prostředků a plavidel vyžaduje základní kapitál ve výši nejméně 200 mil. Kč.

POVOLENÍ K ČINNOSTI POJIŠŤOVNY

Zákon o pojišťovnictví výslovně stanovuje, že ČNB udělí povolení po splnění podmínek stanovených zákonem, a důvody pro neudělení povolení taxativně vymezuje (§ 13 odst. 6). Povolení k provozování pojišťovací činnosti uděluje v případě tuzemské pojišťovny ČNB na základě žádosti. Žadatelem může být pouze akciová společnost či družstvo, případně jejich zakladatelé. Obsah a náležitosti jsou stanoveny tak, aby z těchto informací v žádosti a z příložených dokumentů mohla ČNB ověřit připravenost žadatele provozovat požadované činnosti a schopnost dostát všem závazkům z pojišťovací činnosti.

Předmětem posuzování je splnění ekonomických a pojistně-technických předpokladů, zajištění stability a bezpečnost činnosti pojišťovny, splnění kvalifikačních předpokladů, důvěryhodnosti osob, které jsou oprávněny jednat jménem pojišťovny nebo jsou v jejich dozorčích orgánech, průhlednost původu kapitálu, kvalita řídicího a kontrolního systému a další předpoklady. Předmětem hodnocení jsou i osoby s kvalifikovanou účastí a úzkým propojením - zda neohrožují řádné řízení pojišťovny nebo nebrání účinnému výkonu dohledu. Posuzován je i předpokládaný rozsah a zajištění outsourcingu a dohod o sdílení nákladů. Podrobné náležitosti žádosti a jejich příloh upravuje prováděcí vyhláška. Před udělením povolení pojišťovně, která je součástí pojišťovací nebo zajišťovací skupiny z jiného členského státu, je ČNB povinna konzultovat příslušný orgán dohledu v tomto členském státě.

Zákon o pojišťovnictví přebírá ze současné právní úpravy obecný zákaz souběžného poskytování životního a neživotního pojištění. Na druhou stranu i nadále umožňuje poskytování tzv. doplňkového pojištění v

oblasti neživotního pojištění nad rámec povolení uděleného pojišťovně (§ 14). Zákon o pojišťovnictví dále stanovuje povinnost získat předchozí souhlas ČNB ke všem změnám v rozsahu povolení pojišťovny.

VÝKON POJIŠŤOVACÍ ČINNOSTI V JINÉM ČLENSKÉM STÁTĚ A REŽIM TŘETÍCH ZEMÍ

Oproti současné právní úpravě nový zákon o pojišťovnictví podstatně zevrubněji upravuje podmínky pro výkon pojišťovací činnosti v jiném členském státě v rámci principu jednotného evropského pasu. Předpokladem přeshraničního poskytování pojišťovacích služeb v jiném členském státě je oznámení tohoto záměru ČNB, která ve lhůtě jednoho měsíce informuje (notifikuje) orgán dohledu v příslušném členském státě o svém souhlasu se záměrem pojišťovny a o podmínkách pro výkon pojišťovací činnosti (§ 22). V případě záměru na poskytování pojišťovacích služeb prostřednictvím pobočky v jiném členském státě předkládá pojišťovna ČNB oznámení s podrobným popisem svého záměru a dalšími podklady - ČNB do tří měsíců oznámí orgánu dohledu příslušného členského státu o svém souhlasu se záměrem pojišťovny a o podmínkách pro výkon pojišťovací činnosti prostřednictvím pobočky (§ 20). Orgán dohledu dotčeného členského státu se následně do dvou měsíců vyjádří k tomuto oznámení a informuje ČNB o podmínkách, za kterých může vykonávat pojišťovací činnost prostřednictvím pobočky v tomto členském státě.

Přeshraniční výkon pojišťovacích činností pojišťovnou z jiného členského státu probíhá za obdobných podmínek jako v případě tuzemské pojišťovny. Předpokladem pro zahájení činnosti na území České republiky je, že pojišťovna z jiného členského státu oznámí svůj záměr domovskému orgánu dohledu, který tento záměr notifikuje ČNB (§ 28). V případě záměru přeshraničně poskytovat pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem motorového vozidla na území České republiky je nutné získat také příslušné vyjádření České kanceláře pojistitelů. Předpokladem pro zahájení výkonu pojišťovací činnosti prostřednictvím pobočky je proběhnutí passportovací procedury a vyjádření ČNB předložené orgánu dohledu příslušného domovského členského státu o podmínkách, za kterých může být vykonávána pojišťovací činnost na území České republiky. Pojišťovny z jiných členských států plní vůči ČNB určité povinnosti, zejména pravidelné předkládání informací pro účely dohledu a statistiky.

Zákon o pojišťovnictví upravuje také zřízení pobočky tuzemské pojišťovny na území třetího státu mimo Evropskou unii, kde předpokládá oznámení tohoto záměru ČNB a doložení příslušných informací. Pobočku lze zřídit, pokud s tímto záměrem ČNB vysloví souhlas. Zákon dále stanovuje podmínky pro provozování pojišťovací činnosti pojišťovnou ze třetího státu na území České republiky - je nezbytné, aby tato pojišťovna získala příslušné povolení ČNB, zřídila zde pobočku a měla k dispozici dostatečné finanční zdroje pro svou činnost. Dále musí splňovat obdobné podmínky jako tuzemské pojišťovny, mj. její vedoucí osoba splňuje obecné požadavky důvěryhodnosti a odbornosti, řídicí kontrolní systém vyhovuje požadavkům zákona apod. V případě pobočky pojišťovny ze třetího státu, která vykonává pojišťovací činnost ve více členských státech, lze slevit z některých požadavků. Pro poskytování pojišťovacích služeb pojišťovnami ze Švýcarské konfederace platí relativně mírnější požadavky než pro pojišťovny z jiných třetích států.⁷⁾

POVOLENÍ K ČINNOSTI ZAJIŠŤOVNY

Předpoklady a průběh řízení o udělení povolení k provozování zajišťovací činnosti tuzemskou zajišťovnou vycházejí z transpozice směrnice o zajištění a jsou principiálně obdobné podmínkám kladeným na pojišťovny. Zákon o pojišťovnictví podobně jako u pojišťoven stanovuje taxativně důvody, pro které nelze povolení zajišťovně udělit (§ 36 odst. 6). Před udělením povolení zajišťovně, která je součástí pojišťovací nebo zajišťovací skupiny z jiného členského státu, konzultuje ČNB příslušný orgán dohledu v tomto

členském státě. Náležitosti žádosti jsou analogické jako u žádosti o povolení pojišťovny se specifiky vyplývajícími z povahy zajišťovací činnosti - např. popis zajišťovacích činností, specifikace zajišťovacích smluv atp. Základní kapitál zajišťovny činí nejméně 500 mil. Kč při výkonu zajišťovací činnosti v oblasti životního nebo neživotního zajištění a 1 mld. Kč při výkonu zajišťovací činnosti v obou těchto oblastech. V § 40 zákon o pojišťovnictví zcela standardně stanovuje povinnost získat předchozí souhlas ČNB ke všem změnám v rozsahu povolení zajišťovny. Stejně jako u pojišťoven podléhají předchozímu souhlasu ČNB změny vedoucích osob zajišťovny a změny v kvalifikované účasti na zajišťovně.

Zajišťovací činnost může provozovat také pojišťovna na základě povolení vydaného ČNB (§ 49). Pro jeho získání platí obdobné podmínky jako pro získání povolení zajišťovny. Zajišťovací činnost může vykonávat také pojišťovna z jiného členského státu nebo pobočka pojišťovny ze třetího státu. V případě, že zajišťovací činnost vykonává pojišťovna ve větším rozsahu (§ 18 odst. 4), musí zajistit organizační a finanční oddělení včetně rozdělení technických rezerv a finančního umístění a výpočtů míry solventnosti pro zajišťovací a zajišťovací činnosti tak, aby nedocházelo k přenosům rizik z jedné oblasti činnosti do druhé a obě byly řízeny samostatně.

Zcela nově zavádí zákon o pojišťovnictví institut provozování zajišťovací činnosti zajišťovací účelovou osobou (§ 50). Jedná se o osobu odlišnou od pojišťovny nebo zajišťovny, zpravidla zakládanou jako speciální účelovou entitu (SPV- special purpose vehicle), která od pojišťoven nebo zajišťoven přebírá pojistná nebo zajistná rizika a tuto činnost plně financuje ze zdrojů získaných z vydávaných dluhopisů nebo jiným způsobem financování. Přitom jsou práva věřitelů z těchto dluhopisů nebo jiného způsobu financování podřízena závazkům z přebíraných pojistných nebo zajistných rizik. Přestože to směrnice umožňuje, zákon o pojišťovnictví bohužel této možnosti nevyužívá a nepovoluje zakládání a licencování takových osob v České republice. Pokud pojišťovna nebo zajišťovna využívá při své činnosti zahraniční zajišťovací účelovou osobu, je povinna to oznámit ČNB. Zákon o pojišťovnictví dále stanoví určité požadavky, které musejí být dodrženy ve vztahu mezi pojišťovnou či zajišťovnou a účelovou zajišťovací osobou.

VÝKON ČINNOSTI ZAJIŠŤOVNY V JINÉM ČLENSKÉM STÁTĚ A REŽIM TŘETÍCH ZEMÍ

Na rozdíl od pravidel pro výkon zajišťovací činnosti v jiných členských státech je režim pro zajištění relativně jednodušší - odpadá zde povinnost notifikace orgánu dohledu hostitelského státu. Je tomu tak zejména kvůli specifické povaze zajišťovacích služeb, jejichž adresáty jsou jiné pojišťovny a zajišťovny - tedy instituce, které jsou profesionály v této oblasti a nejsou zde přímo zasahováni spotřebitelé či malé podniky, což by odůvodňovalo větší míru regulace i ze strany hostitelského státu. Důraz u regulace zajišťoven je tak plně na zajištění obezřetnostních požadavků - adekvátní kapitálové vybavenosti, solventnosti a celkové stability zajišťoven.

Záměr vykonávat zajišťovací činnosti přeshraničně v jiném členském státě (§ 40 odst. 3) a zřízení pobočky zajišťovny v jiném členském státě (§ 40 odst. 2) je nutno oznámit ČNB, která tento záměr posoudí zejména z hlediska zajištění stability a bezpečnosti zajišťovny. Spolu s oznámením předloží zajišťovna ČNB příslušné informace popisující dostatečně její záměr. Výkon zajišťovací činnosti lze zahájit poté, co s tím vysloví ČNB souhlas.

Podmínky pro přeshraniční výkon zajišťovacích činností pojišťovnou a jejich výkon prostřednictvím pobočky pojišťovny se řídí pravidly pro přeshraniční činnost pojišťoven a pro zřizování poboček pojišťoven v jiném

členském státě (§ 20, § 22). Analogicky to platí i pro výkon zajišťovací činnosti v České republice pojišťovnami z jiných členských států.

Zajišťovny z jiných členských států mohou v České republice vykonávat zajišťovací činnost přímo na základě povolení vydaných v jiném členském státě, aniž by byla potřebná notifikace jejich záměru vykonávat zajišťovací činnost přes-hraničně nebo prostřednictvím pobočky (§ 46).

V případě záměru tuzemské zajišťovny zřídit pobočku ve třetí zemi je nutno tento záměr oznámit ČNB. ČNB záměr posoudí zejména z hlediska zajištění stability a bezpečnosti zajišťovny (§ 40 odst. 5). Spolu s oznámením předloží zajišťovna ČNB příslušné informace popisující dostatečně její obchodní plán a zajištění výkonu její činnosti ve třetí zemi. Výkon zajišťovací činnosti lze zahájit poté, co s tím vysloví ČNB souhlas a poté, co splní podmínky předepsané ve třetí zemi.⁸⁾

Zajišťovna ze třetí země může v České republice vykonávat zajišťovací činnost zásadně prostřednictvím pobočky, která získá příslušné povolení ČNB (§ 47). Pro žádost o povolení, její přílohy a pro posuzování žádosti platí v zásadě shodná pravidla jako pro žádost o povolení tuzemské zajišťovny. Zajišťovna ze třetí země musí doložit mj. dostatek finančních zdrojů pro činnost své pobočky. Pobočka musí dále splňovat obdobné podmínky jako tuzemské zajišťovny ohledně vedoucích osob, řídicího a kontrolního systému apod.

V případě pobočky zajišťovny ze třetího státu umístěné v jiném členském státě a jejímž prostřednictvím jsou vykonávány zajišťovací činnosti v České republice, se na tuto pobočku aplikuje režim zajišťovny z jiného členského státu - může tedy vykonávat zajišťovací činnosti na území České republiky bez potřeby notifikace.

TECHNICKÉ REZERVY

Zákon o pojištnictví ukládá pojišťovnám (§ 51) a zajišťovnám (§ 53) povinnost vytvářet technické rezervy k plnění svých závazků z provozované pojišťovací nebo zajišťovací činnosti, u kterých je pravděpodobné nebo jisté, že vzniknou, ale nejistá je jejich výše nebo okamžik, ke kterému vzniknou. Obecně tyto rezervy slouží k vyrovnání časového nesouladu mezi přijetím pojistného/zajistného a výplatou pojistného/zajistného plnění. Zákon o pojištnictví člení technické rezervy na technické rezervy životního⁹⁾ a neživotního¹⁰⁾ pojištění.

Nový zákon o pojištnictví v zásadě přebírá pravidla pro tvorbu technických rezerv ze stávající právní úpravy. Zásadní změny v této oblasti však v budoucnu přinese transpozice nové směrnice o solventnosti. Pravidla pro tvorbu technických rezerv v zásadě vyžadují oddělenou evidenci jednotlivých typů rezerv od jiných závazků pojišťovny a zajišťovny a požadavek na zajištění dostatečné výše těchto rezerv tak, aby byla pojišťovna nebo zajišťovna schopna v každém okamžiku pokrýt své pojistné nebo zajistné závazky (§ 55). Tomu musí odpovídat také stanovení adekvátní výše pojistného a zajistného (§ 56).

Zákon o pojištnictví dále vyžaduje, aby při stanovování výše technických rezerv pojišťovny a zajišťovny vycházely mj. z dostatečně obezřetných pojistně matematických ohodnocení a modelů, které umožní adekvátní zohledňování všech budoucích závazků a nákladů (§ 59) a dále stanovuje specifické požadavky pro stanovení jednotlivých typů technických rezerv. Zákon o pojištnictví dále vyžaduje, aby pojišťovny uveřejnily podklady a obecnou charakteristiku metod používaných při výpočtu technických rezerv vytvářených v životním pojištění. Z těchto podkladů a metod by mělo být zřejmé, jaká část pojistného bude spotřebována např. na úhradu nákladů a provizí a jaká bude ukládána, což by mělo přispět k větší průhlednosti těchto pojistných produktů (§ 58).

FINANČNÍ UMÍSTĚNÍ

V návaznosti na evropské předpisy reguluje zákon o pojišťovnictví také způsob, jakým mohou být použity finanční prostředky z technických rezerv pojišťoven a zajišťoven. Cílem této regulace je zajistit finanční stabilitu pojišťoven a zajišťoven. Při investování prostředků z technických rezerv musí pojišťovna a zajišťovna obecně dodržovat zásady bezpečnosti, rentability, likvidity a diverzifikace (§ 73). Zákon o pojišťovnictví primárně vyžaduje, aby aktiva, do kterých mohou pojišťovny a zajišťovny investovat prostředky z technických rezerv, byla umístěna na území členských států, byť stanoví určité omezené výjimky.

Zákon o pojišťovnictví stanoví katalog přípustných aktiv (§ 70), do kterých mohou pojišťovny a zajišťovny investovat prostředky z technických rezerv. Do jiných aktiv není možné prostředky z technických rezerv investovat - nicméně to nebrání tomu, aby do jiných aktiv byly investovány prostředky z vlastních zdrojů pojišťovny či zajišťovny, pokud jsou dodržena příslušná omezovací pravidla. Přestože tento seznam vychází ze směrnic a došlo k určitému rozšíření oproti stávající právní úpravě (např. zařazení dluhových cenných papírů či pohledávek za pojistníky), zákon o pojišťovnictví i nadále neobsahuje všechna přípustná aktiva, jak o nich hovoří pojišťovací a zajišťovací směrnice (např. hotovost či prostředky na běžných účtech). V případě životních pojištění s přímou vazbou na investici do cenných papírů fondů kolektivního investování, indexu či jiné hodnoty tvoří finanční umístění tyto cenné papíry, či jim odpovídající aktiva s adekvátním zajištěním a obchodovatelností (§ 72).

Zákon o pojišťovnictví také mění vymezení zajišťovacích derivátů (§ 70 odst. 3) tak, že se jedná o derivát přispívající k efektivní správě portfolia nebo ke snižování investičních rizik. Zde je vidět určitá inspirace úpravou zajišťovacích derivátů v zákoně o kolektivním investování. Nastavení konkrétních limitů pro jednotlivé položky finančního umístění obsahuje prováděcí vyhláška, která vychází vesměs z limitů stanovených ve směrnících, nicméně v některých případech obsahuje přísnější limity.¹¹⁾

Zákon o pojišťovnictví reguluje také měnu finančního umístění (§ 71), kde uplatňuje požadavek na zajištění souladu měny finančního umístění a měny závazků, které mají být pojišťovnou či zajišťovnou pokryty a stanovuje určité limity pro investice do aktiv v cizích měnách.

Pojišťovny a zajišťovny jsou povinny vést evidenci finančního umístění (§ 75), přičemž aktiva vedená v této evidenci slouží k úhradě závazků z pojištění nebo zajištění a v případě úpadku pojišťovny nebo zajišťovny musejí sloužit přednostně rovněž k takové úhradě.

SOLVENTNOST POJIŠŤOVEN A ZAJIŠŤOVEN

Solventnost pojišťoven a zajišťoven představuje jejich schopnost zabezpečit vlastními zdroji trvalé plnění závazků z provozované pojišťovací a zajišťovací činnosti a to jak závazků aktuálně splatných, tak splatných v budoucnosti. Disponibilní míra solventnosti vychází z aktuální výše vlastních zdrojů pojišťovny nebo zajišťovny. Požadovaná míra solventnosti specifikuje minimální výši míry solventnosti, která je dostatečná k soustavnému plnění závazků pojišťovny nebo zajišťovny. Zákon o pojišťovnictví stanovuje požadavek, aby disponibilní míra solventnosti byla vždy nejméně na úrovni požadované míry solventnosti (§ 76). Konkrétní způsob výpočtu disponibilní míry solventnosti a požadované míry solventnosti obsahuje prováděcí vyhláška.¹²⁾

Zákon o pojišťovnictví dále stanovuje povinnost pojišťoven a zajišťoven vytvářet a udržovat garanční fond, který představuje bezpečnostní minimum vlastních zdrojů pojišťovny nebo zajišťovny, které musejí mít již v době svého založení. Obecně garanční fond představuje jednu třetinu požadované míry solventnosti, jeho výše však nesmí být nižší, než je zákonem stanovené minimum. Minimální výše garančního fondu člení zákon o pojišťovnictví podle charakteru provozované činnosti podle jednotlivých pojistných odvětví nebo druhů zajištění (§ 77). V případě souběžného výkonu pojišťovací a zajišťovací činnosti předpokládá zákon o pojišťovnictví zpravidla navýšení příslušných kapitálových požadavků.

Pojišťovny a zajišťovny, které podléhají dohledu ve skupině, vykazují ČNB výpočet upravené míry solventnosti, ve kterém jsou zohledněny její kapitálové vazby s jinými osobami. Cílem je zabránit situaci, kdy by se jedním kapitálem kryly kapitálové požadavky různých osob v rámci skupiny pojišťovny nebo zajišťovny. Potom se upravují některé další podmínky pro vykazování solventnosti pojišťoven a zajišťoven včetně umístění aktiv, kterými jsou kryty požadavky garančního fondu (§ 79). Způsob vykazování této solventnosti upraví prováděcí vyhláška ČNB.¹³⁾

ODPOVĚDNÝ POJISTNÝ MATEMATIK

Každá pojišťovna nebo zajišťovna musí mít po celou dobu své činnosti pojistného matematika, který je zapsaný do seznamu vedeného ČNB. Pojistný matematik musí vedle požadavku dostatečné odbornosti splňovat také podmínky pro bezúhonnost a střety zájmů, stejně jako se uplatní pro vedoucí osoby (§ 80). Změny v osobě pojistného matematika jsou neprodleně oznamovány ČNB.

Role pojistného matematika spočívá v tom, že ověřuje správnost zásadních činností a postupů pojišťovny a zajišťovny, které jsou rozhodné zejména pro jejich finanční stabilitu. Posuzování ze strany pojistného matematika má zabezpečit kvalifikované rozhodování např. při stanovování sazeb pojistného, výpočtu technických rezerv a solventnosti pojišťovny a zajišťovny (§ 81). O své činnosti a zjištěních podává pojistný matematik každoročně zprávu pojišťovně nebo zajišťovně, které ji předkládají také ČNB.

ÚČETNICTVÍ, AUDIT A UVEŘEJŇOVÁNÍ ÚDAJŮ O ČINNOSTI

Povinnost vést účetnictví je stanovena všem pojišťovnám a zajišťovnám, přičemž jejich účetní závěrky, resp. konsolidované účetní závěrky, podléhají auditu za podmínek stanovených zákonem o účetnictví.¹⁴⁾ Odlišně od obchodního zákoníku se upravuje lhůta, ve které se musí svolat valná hromada nebo členská schůze schvalující řádnou účetní závěrku tuzemské pojišťovny nebo tuzemské zajišťovny, a to v době nejpozději do čtyř měsíců od posledního dne účetního období, za které se tato účetní závěrka sestavuje. Pojišťovna a zajišťovna je povinna pravidelně uveřejňovat informace o své osobě, o složení akcionářů, o struktuře skupiny, o své činnosti a o své finanční situaci.¹⁵⁾

O výběru auditora, který má ověřovat účetní závěrku a konsolidovanou účetní závěrku pojišťovny nebo zajišťovny, je pojišťovna nebo zajišťovna povinna informovat ČNB. Ta je oprávněna navrženého auditora odmítnout, pokud je zde riziko střetu zájmů nebo nedostatečné odbornosti provedeného auditu (§ 82).

ČÁST 3. DOHLED ROZSAH A PŮSOBNOST DOHLEDU

Dohled nad činností pojišťoven a zajišťoven se sídlem v České republice vykonává ČNB. Při přeshraničním výkonu pojišťovací činnosti tuzemskou pojišťovnou a zajišťovací činnosti tuzemskou zajišťovnou vykonává primárně dohled ČNB jako domovský orgán dohledu (§ 84). Při výkonu pojišťovací a zajišťovací činnosti v

jiném členském státě prostřednictvím pobočky ČNB dohlíží na otázky finanční stability a dodržování obezřetnostních pravidel ze strany tuzemské pojišťovny v rámci tzv. finančního dohledu.

Hostitelský orgán dohledu má vůči českým pojišťovnám a zajišťovnám jen omezené kompetence (§ 86). Recipročně jsou nastavena také pravidla pro finanční dohled nad činností pojišťoven a zajišťoven z jiných členských států na území České republiky, kde dohled primárně vykonává domovský orgán dohledu a pravomoci hostitelského orgánu dohledu, tj. ČNB, jsou omezené např. na oblast informačních povinností či problematiku praní špinavých peněz. V případě zjištění nedostatků vyzve ČNB pojišťovnu či zajišťovnu z jiného členského státu k jejich odstranění a pokud k němu nedojde, informuje domovský orgán dohledu (§ 110).

V rámci výkonu dohledu ČNB může provádět i fyzickou kontrolu poboček tuzemských pojišťoven a zajišťoven v jiných členských státech. V případě zjištění nedostatků u pojišťoven a zajišťoven z jiných členských států v rámci jejich činnosti na území České republiky upozorní ČNB na tyto nedostatky příslušný domovský orgán dohledu (§ 86).

Vedle dohledu nad pojišťovnami a zajišťovnami na individuálním základě vykonává ČNB také dohled nad podnikatelskými skupinami, jejichž členy jsou tuzemské pojišťovny a zajišťovny. ČNB zde identifikuje všechny osoby, které spadají do skupiny pojišťovny nebo zajišťovny a pro které zákon o pojištnictví stanovuje určité povinnosti a omezení v rámci transakcí uvnitř skupiny (např. úvěrů, záruk či investic) a při dodržování upravené míry solventnosti. Pro vedoucí osoby finanční holdingové společnosti, která zastřešuje skupinu pojišťovny nebo zajišťovny, stanovuje zákon o pojištnictví stejná kritéria důvěryhodnosti a odbornosti jako na vedoucí osoby pojišťoven a zajišťoven a dále povinnost získání předchozího souhlasu ČNB s jejich volbou či jmenováním (§ 92). Pro účely dohledu nad skupinou pojišťovny nebo zajišťovny zavádí zákon o pojištnictví rozsáhlou informační povinnost, která je dále specifikována v prováděcí vyhlášce.¹⁶⁾

OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ A SANKCE

Při zjištění porušení povinností ze strany pojišťovny a zajišťovny stanovených jak tuzemskými předpisy, tak v případě výkonu činnosti v jiném členském státě předpisy hostitelského státu, může ČNB uložit opatření k nápravě a případně sankce. V rámci opatření k nápravě může ČNB uložit např. změny vedoucích osob a některých dalších osob, konkrétní způsob úhrady ztráty pojišťovny či zajišťovny, zákaz nakládání s některými aktivy, předložení ozdravného plánu či převod pojistného kmene. Dále je ČNB také oprávněna nařídit mimořádný audit (§ 83). V případě zásadních nedostatků v činnosti pojišťovny a zajišťovny může ČNB zavést také nucenou správu (§ 99), případně také odejmout povolení (§ 116). Analogická opatření k nápravě může ČNB uložit pojišťovně a zajišťovně ze třetí země, která vykonává svou činnost v České republice (§ 113).

V rámci výkonu dohledu je ČNB oprávněna uložit pořádkovou pokutu za neposkytnutí informací a součinnosti až do výše 5 mil. Kč (§ 93). Dále je ČNB oprávněna uložit pokutu za přestupek fyzické osobě až do výše 1 mil. Kč, např. v případě uvedení nepravdivých informací vedoucí osobou nebo při nabytí kvalifikované účasti bez předchozího souhlasu ČNB (§ 119). Správní delikty právnických osob může ČNB postihovat pokutami až do výše 50 mil. Kč např. v případě provozování pojišťovací nebo zajišťovací činnosti v rozporu s povolením nebo při nesplnění opatření k nápravě (§ 120).

PŘEMĚNA A LIKVIDACE POJIŠŤOVNY A ZAJIŠŤOVNY

K přeměně pojišťovny nebo zajišťovny je nezbytný předchozí souhlas ČNB. Obsah a náležitosti dokladů předkládaných spolu se žádostí ČNB stanoví prováděcí vyhláška.¹⁷⁾ Zákon o pojišťovnictví vylučuje fúze s osobou, která není pojišťovnou nebo zajišťovnou, a převod jmění na osobu vykonávající jinou činnost než činnost pojišťovací nebo zajišťovací nebo činnosti související (§ 122).

Zrušení pojišťovny nebo zajišťovny je možné pouze s likvidací, nejde-li o fúzi, rozdělení nebo změnu právní formy. Likvidátorem pojišťovny a zajišťovny může být pouze osoba zapsaná na seznamu vedeném ČNB. Předpokladem pro zápis do tohoto seznamu je prokázání dostatečné důvěryhodnosti a odbornosti žadatele (§ 124). V případě likvidace zákona o pojišťovnictví stanovuje povinnost použít aktiva určená ke krytí technických rezerv a garančního fondu přednostně k úhradě závazků z pojištění - tyto prostředky mohou být použity k úhradě jiných závazků pojišťovny nebo zajišťovny teprve po vypořádání závazků z pojištění nebo zajištění (§ 123).

ČÁST 4. MLČENLIVOST

Zákon o pojišťovnictví upravuje analogicky se stávající právní úpravou povinnost mlčenlivosti o skutečnostech týkajících se pojištění nebo zajištění jednotlivých osob a činnosti pojišťoven a zajišťoven. Tato povinnost se vztahuje na všechny osoby, které se v rámci výkonu dohledu nebo činnosti pro pojišťovnu nebo zajišťovnu seznámí s těmito informacemi (§ 126, § 127).

Z povinnosti mlčenlivosti je vyjmuto poskytování agregovaných informací, z nichž nelze určit konkrétní osobu, nebo informace, k jejichž zveřejnění dala osoba, které se tyto informace týkají, svůj souhlas. Zákon o pojišťovnictví dále upravuje výjimky z povinnosti mlčenlivosti - např. poskytování informací soudu, ČNB či správci daně. Stanovení povinnosti zachovávat mlčenlivost však nebrání výměně informací mezi pojišťovnami, pokud slouží tato výměna jako prevence nebo odhalování protiprávního jednání pojištěných osob. Zákon o pojišťovnictví v této části stanovuje také pravidla pro výměnu informací mezi příslušnými orgány dohledu (§ 128).

ČÁST 5. SPOLEČNÁ USTANOVENÍ

V rámci společných ustanovení upravuje zákon o pojišťovnictví mj. oprávnění ČNB získávat informace pro účely dohledu z informačního systému evidence obyvatel a z dalších informačních systémů (§ 129), předkládání dokumentů potvrzujících založení zahraničních právnických osob (§ 130), vymezení velkých pojistných rizik (§ 131) a informační povinnosti pojišťoven vůči ČNB v případě živelných pohrom.

Dále stanovuje oprávnění ČNB uzavírat smlouvy o spolupráci s orgány dohledu jiných států a informačních povinností ČNB (§ 133) a Ministerstva financí vůči Evropské komisi (§ 134).

ČÁST 6. ZMOCŇOVACÍ, PŘECHODNÁ A ZÁVĚREČNÁ USTANOVENÍ

Nový režim pro pojišťovací sektor nabývá účinnosti 1. ledna 2010. Přejícná ustanovení poskytují pojišťovnám a zajišťovnám přechodné období k přizpůsobení se některým podmínkám nového režimu. Vzhledem ke změnám v katalogu pojistných odvětví podle příloh zákona o pojišťovnictví vydá ČNB pojišťovnám a zajišťovnám nová osvědčení o rozsahu jejich povolených činností a to nejpozději do 30. června 2010 (§ 137). Následně mají pojišťovny a zajišťovny upravit příslušná označení, která používají při své činnosti, a to do dvou měsíců po obdržení osvědčení.

Zajišťovny a pojišťovny provozující zajišťovací činnost mají stanovenou obecnou dvouletou lhůtu pro přizpůsobení zajišťovací činnosti novým podmínkám stanoveným zákonem o pojišťovnictví. Pro úpravu technických rezerv pojišťoven a zajišťoven je však stanoveno kratší přechodné období - šest měsíců, a pro případné rozpouštění vyrovnávacích rezerv potom přechodné období v délce pěti let. Pro splnění podmínek stanovených zákonem o pojišťovnictví osobám v rámci holdingové skupiny pojišťovny je stanoveno přechodné období do konce roku 2010. Pro dosažení požadované minimální výše základního kapitálu je pojišťovnám stanoveno dvouleté přechodné období.

V případě provozování fakultativního zajištění podle stávající právní úpravy je nutno požádat ČNB o povolení k výkonu zajišťovací činnosti do šesti měsíců od účinnosti zákona o pojišťovnictví.

ZMĚNY DALŠÍCH ZÁKONŮ

Návazně byl na zákon o pojišťovnictví vydán změnový zákon,¹⁸⁾ který novelizuje řadu předpisů. Např. v zákoně o pojistné smlouvě¹⁹⁾ se doplňuje výslovná zásada rovného zacházení v rámci uzavírání a plnění z pojištění, požadavek na podrobné informování o investičních rizicích, která nese pojistník, a na pravidelné informování o vývoji hodnoty podkladových investic u investičního životního pojištění.

Dále se stanovuje požadavek na povinnou písemnou formu smlouvy o pojištění velkých rizik či možnost pojistitele odmítnout poskytnutí pojistného plnění v případě uvedení nepravdivých či zkreslených informací osobou oprávněnou k přijetí plnění z pojištění.

PROVÁDĚCÍ VYHLÁŠKY

V návaznosti na nový zákon o pojišťovnictví připravila ČNB prováděcí vyhlášky, které nyní (listopad 2009) projednává Legislativní rada vlády.

Návrh prováděcí vyhlášky k zákonu o pojišťovnictví blíže specifikuje řadu povinností stanovených zákonem. Upravuje náležitosti jednotlivých žádostí předkládaných podle zákona o pojišťovnictví včetně jejich příloh a struktury informací, které mají být v žádostech obsaženy. Vyhláška stanovuje požadavky na řídicí a kontrolní systém včetně požadavků na systém řízení rizik, vnitřní audit a compliance.

Vyhláška stanovuje podrobné limity a podmínky skladby finančního umístění. Návrh vyhlášky upravuje podmínky výpočtu vyrovnávací technické rezervy a způsob stanovení maximální výše technické úrokové míry. Upravuje také způsob výpočtu disponibilní míry solventnosti, způsob výpočtu požadované míry solventnosti a upravené míry solventnosti a výčet položek, které lze zahrnout do garančního fondu pojišťovny nebo zajišťovny.

Návrh vyhlášky o informačních povinnostech pojišťoven a zajišťoven stanovuje podrobným způsobem formu a náležitosti jednotlivých výkazů a plnění informačních povinností tuzemských pojišťoven a zajišťoven, pojišťovny a zajišťovny ze třetího státu a předkládání informací o skupině pojišťovny a zajišťovny. Informační povinnosti se plní primárně v elektronické podobě na datových formulářích a prostřednictvím systému ČNB pro sběr dat od dohlížených osob (systém SDNS). Další technické podrobnosti plnění informačních povinností bude obsahovat rovněž připravovaná metodika ČNB.

Poznámky:

¹⁾ Zákon č. 277/2009 Sb., o pojišťovnictví.

²⁾ Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů.

³⁾ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/68/ES ze dne 16. listopadu 2005 o zajištění a o změně směrnic Rady 73/239/EHS, 92/49/EHS, jakož i směrnic 98/78/ES a 2002/83/ES.

⁴⁾ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/44/ES ze dne 5. září 2007, kterou se mění směrnice Rady 92/49/EHS a směrnice 2002/83/ES, 2004/39/ES, 2005/68/ES a 2006/48/ES, pokud jde o procesní pravidla a hodnotící kritéria pro obezřetnostní posuzování nabývání a zvyšování účastí ve finančním sektoru.

⁵⁾ Ustanovení § 2 až § 14 Návrhu vyhlášky, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pojišťovnictví, který je dostupný na: www.cnb.cz

⁶⁾ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2007/44/ES ze dne 5. září 2007, kterou se mění směrnice Rady 92/49/EHS a směrnice 2002/83/ES, 2004/39/ES, 2005/68/ES a 2006/48/ES, pokud jde o procesní pravidla a hodnotící kritéria pro obezřetnostní posuzování nabývání a zvyšování účastí ve finančním sektoru.

⁷⁾ Směrnice Rady 91/371/EHS ze dne 20. června 1991 o provedení Dohody mezi Evropským hospodářským společenstvím a Švýcarskou konfederací o přímém pojištění jiném než životním.

⁸⁾ V návaznosti na směrnici o zajištění zákon o pojišťovnictví předpokládá uzavírání mezinárodních dohod o výkonu činnosti zajišťoven, které specifikují podmínky pro výkon zajišťovací činnosti zajišťovny z Evropské unie na území třetích států.

⁹⁾ Typy technických rezerv v oblasti životního pojištění jsou následující (§ 51 odst. 2):

- a) rezerva na nezasloužené pojistné,
- b) rezerva na pojistná plnění,
- c) rezerva pojistného životních pojištění,
- d) rezerva na prémie a slevy,
- e) rezerva životních pojištění, je-li nositelem investičního rizika pojistník,
- f) rezerva na splnění závazků z použité technické úrokové míry,
- g) rezerva pojistného neživotních pojištění,
- h) jiné rezervy.

¹⁰⁾ Typy technických rezerv v oblasti životního pojištění jsou následující (§ 51 odst. 3):

- a) rezerva na nezasloužené pojistné,
- b) rezerva na pojistná plnění,
- c) rezerva na prémie a slevy,
- d) vyrovnávací rezerva,

e) rezerva pojistného neživotních pojištění,

f) rezerva na splnění závazků z ručení za závazky České kanceláře pojistitelů,

g) jiné rezervy.

¹¹⁾ Ustanovení § 22 Návrhu vyhlášky, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pojišťovnictví, který je dostupný na: www.cnb.cz

¹²⁾ Ustanovení § 25 a § 26 a příloha č. 2 Návrhu vyhlášky, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pojišťovnictví, který je dostupný na: www.cnb.cz

¹³⁾ Návrh vyhlášky o způsobu předkládání, formě a náležitostech výkazů pojišťovny a zajišťovny, který je dostupný na: www.cnb.cz

¹⁴⁾ Zákon č. 563/1991 Sb., o účetnictví ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁾ Ustanovení § 38 a násl. a příloha č. 4 Návrhu vyhlášky, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pojišťovnictví, který je dostupný na: www.cnb.cz

¹⁶⁾ Návrh vyhlášky o způsobu předkládání, formě a náležitostech výkazů pojišťovny a zajišťovny, který je dostupný na: www.cnb.cz

¹⁷⁾ Ustanovení § 19 Návrhu vyhlášky, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o pojišťovnictví, který je dostupný na: www.cnb.cz

¹⁸⁾ Zákon č. 278/2009 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o pojišťovnictví.

¹⁹⁾ Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě) ve znění pozdějších předpisů.

Zdeněk Husták

autor působí jako of counsel v advokátní kanceláři Brzobohatý Brož & Honsa v.o.s. a je studentem doktorského studijního programu na katedře obchodního práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně